
“TƏMİZ DÜNYA” QADINLARA YARDIM İCTİMAİ BİRLİYİ

2020-Cİ İL YEKUN HESABAT

29 DEKABR 2020

BAKİ

tamizdunyasu@gmail.com

Hesabatın müəllifi: Mehriban Zeynalova
Vəzifəsi: “Təmiz Dünya” təşkilatının sədri

Qısa arayış

"Təmiz Dünya" Qadınlara Yardım İctimai Birliyi 1998-ci ildə təsis edilib. Təşkilat Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində 2006-cı il sentyabrın 29-da 1106-Q14-2228 nömrəsi ilə dövlət qeydiyyatından keçib.

"Təmiz Dünya" Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin qarşısına qoyduğu məqsəd qadınlar üçün və qadınlar vasitəsilə cəmiyyətin inkişafına nail olmaqdır.

Təşkilatın məramı: Qadınlara qarşı baş verən hər cür ayrı-seçkilik və zorakılıq hallarının qarşısının alınması istiqamətində fəaliyyət göstərməkdir.

Təşkilatın əsaslandığı dəyərlər: İnsan hüquq və azadlıqlarına hörmət prinsipini rəhbər tutmaqla, qadınların hüquq bərabərliyini təmin etməkdir. Təşkilat üçün ali prinsip, qanunun aliliyi, gender bərabrəliyi, qadınların zorakılıqdan müdafiəsi və qorunmasıdır.

Açar söz: qadın hüquqları.

Mündəricat:

1. Giriş
2. Təşkilatın 2020 il üzrə maliyyə qaynaqları
3. Təşkilatın əməkdaşlıq etdiyi qurumlar
4. Fəaliyyət istiqamətləri
5. Təşkilatın xidmət göstərdiyi hədəf qrupları
6. Təşkilatın 2020-ci il üzrə statistik göstəriciləri
7. Sığınacaq və Günərzi Mərkəz üzrə göstəricilər.
  - Ərazi bölgüsü üzrə müraciətlər
  - Gender əsaslı zorakılıqla bağlı müraciətlərin təsnifatı.
  - Sığınacaqda istiqamətləndirən tərəflər.
  - Sığınacaqda xidmət almış şəxslərin yaş göstəricisi.
  - Sığınacaq sakinlərinin təhsil səviyyəsi
  - Sakinlərin nikah vəziyyəti
  - Nikaha daxil olma üzrə yaş göstəricisi
  - Sakinlərin sosial statusu
  - Uşaqly analar üzrə göstərici
  - Xidmət almış əcnəbi vətəndaşlar üzrə göstərici:
8. 2020 ci il üzrə göstərilən xidmətlərin statistikas
9. İnteqrasiya
10. Məlumatlandırma:
11. Perspektiv və yeni istiqamətlər.

Giriş

2020- ci il kifayət qədər təlatümlü il oldu. 2020-ci ili iki böyük hadisəyə bölmək olar:

1.Covid-19 ölkələrə gətirdiyi yeni qaydalar və ona adaptasiya, vətəndaş cəmiyyətinin fəaliyyətində yeni standartlar, çevik dəyişiklik, onlayn görüşlər, təhlükəsizlik tədbirləri və paralel olaraq fəaliyyətin sabit və davamlı olması üçün yeni davranış mexanizmlərinin hazırlanması ilə fərqləndi;

2.İkinci böyük hadisə Vətən müharibəsinin başlanması və müharibə dövründə QHT-nin fəaliyyətini davam etdirməsi, ehtiyaclara uyğunlaşaraq fəaliyyətin qurulması, zərərçəkmişlərə dəstək, informasiya müharibəsində iştirak;

İl ərzində mövcud olan qlobal və regional hadisələrə baxmayaraq, qadın hüquqlarının müdafiəsi və qadınlara qarşı zorakılıqla mübarizənin davam etdirilməsi və qadınlara dəstəyin göstərilməsi, qurumlararası əməkdaşlığın yeni formatda daha çevikləşməsi və "Təmiz Dünya" Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin əsas missiyası üzrə fəaliyyətini dayandırmadan davam etdirməsi onun qadın hüquqları prinsiplərinə sadiqliyinin göstəricisidir. Belə ki, hər iki böyükmiqyaslı hadisədə qadın və uşaq hüquqlarının qorunması sahədə təşkilatın fəaliyyətinə ehtiyac vardı və təşkilat da, cavab tədbirlərində resurslarına uyğunlaşdıraraq kənarda qalmadı. Ümumilikdə, təşkilat il ərzində yeni bacarıqlar və imkanlar əldə etdi.

Qeyd edilən qlobal və regional hadisələrə baxmayaraq, təşkilat il ərzində 40-dan çox onlayn görüşlərin iştirakçısı oldu. Onlardan 15-ə yaxınında ekspert qismində dəvət edildi. Pandemiya və sərhədlərin bağlı olmasına baxmayaraq, təşkilat 2020-ci il ərzində 8-ə yaxın beynəlxalq görüşdə təmsil olundu. Bunlar:

- 26 may 2020. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin İnkişafı Kontekstindən Pekin 25 üzvlərinin öz ölkələrində COVID-19 mübarizədə iştirakı (Moldova)
- 03 iyun və 18 iyun 2020 Dünya sığınacaqları şəbəkəsinin görüşü COVID-19 şəraitində sığınacaqların fəaliyyəti. ABŞ «GNWS Webinar COVID-19 Global Network of Womens Shelters»
- 9 iyun 2020- Qadın məsələləri ilə məşğul olan QHT-lərlə COVID-19-un qadın hüquqlarına təsiri ilə bağlı qısa videogörüş. (BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı)
- 20-22 iyul Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Alyansın 20-ci Konfransı. Mövzu "Cəzasızlığın sona çatması. İnsan alverini mühakimə etmək yolu ilə ədalətin təmin edilməsi".

Ölkədaxili fəaliyyətlər arasında təşkilat üçün əhəmiyyətli görüşlərdən:

- İnsan haqları üzrə Ombudsmanla görüş;
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi Hikmət Hacıyevlə görüş;
- MM-in İnsan hüquqları komitəsinin iclasında iştirak (Komitə sədri Zahid Orucun dəvəti ilə)

- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəçiliyi və Daxili İşlər Nazirliyinin İstintaq İdarəsi ilə “İstintaq prosesində zərərçəkmiş qadınlara qarşı stiqma və diskriminasiyanın aradan qaldırılması” mövzusunun müzakəsi;
- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəçiliyi ilə ƏƏSMN-in Məşğulluq İdarəsi ilə “Sığınacaq sakinlərinin sosial müdafiəsi və özməşğulluq proqramlarına maneəsiz qoşulması” mövzusunda “Zoom” görüşü.
- MM-in Ailə, Qadın və Uşaq məsələləri üzrə Komitənin iclasında iştirak (Komitə sədri Hicran xanım Hüseynovanın dəvəti ilə).

Ümumən, ilin çətinliyini nəzərə alsaq, təşkilat 2020-ci il ərzində kifayət qədər aktiv və effektiv fəaliyyət göstərib.

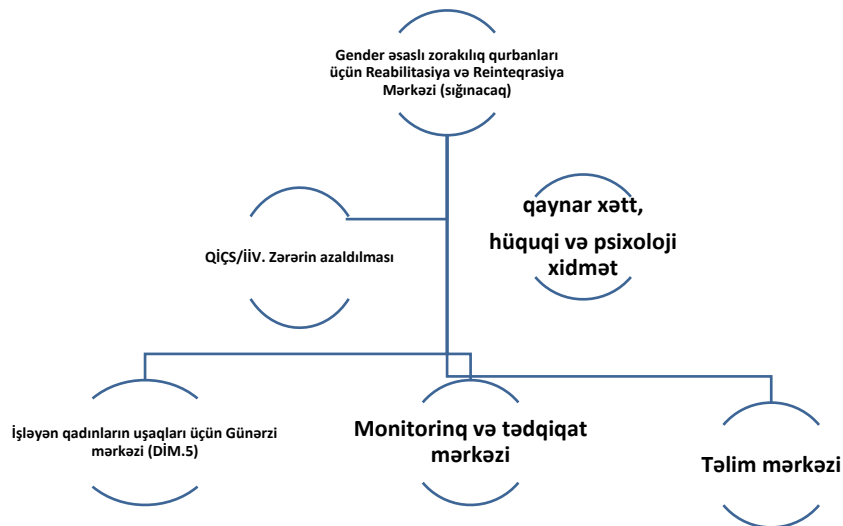
Təşkilatın 2020-ci il üzrə maliyyə qaynaqları:

- Amerika Birləşmiş Ştatları Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin dəstəyi ilə Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının həyata keçirdiyi “İnsan alveri ilə mübarizədə fəaliyyətlərin təkmilləşdirilməsi” layihəsi
- HİV/AIDS, vərəm və Malyariyaya qarşı Qlobal Fond, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi, Respublika QİÇS-lə Mübarizə Mərkəzi “HİV/ AIDS epidemiyasına qarşı cavab tədbirlərinin mükəmməlləşdirilməsi proqramı, Zərərin azaldılması” layihəsi;
- Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası və Daxili işlər Nazirliyinin vasitəsilə “İnsan alverinin qurbanları və potensial insan alveri qurbanları üçün sığınacağın fəaliyyətinin gücləndirilməsi” layihəsi.
- Digər dəstəklər: Alman Əməkdaşlıq Təşkilatı (GİZ) tərəfindən ofis avadanlığının verilməsi və əməkdaşlara təlimlərin keçirilməsi.

Təşkilatın əməkdaşlıq etdiyi qurumlar:

- Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası;
- Daxili İşlər Nazirliyi;
- Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi;
- Səhiyyə Nazirliyi;
- Ədliyyə Nazirliyi;
- Təhsil Nazirliyi;
- Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi;
- İnsan Haqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman);
- Yerli icra orqanları.
- KİV;
- Səfirliklər, beynəlxalq təşkilatlar.

Fəaliyyət istiqamətləri

2020-ci il ərzində təşkilatın əhatə dairəsi üzrə statistik göstəricilər

“Təmiz Dünya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin **2020-ci il** ərzində əhatə etdiyi şəxslərin sayı ümumilə 8687 olub. Müraciətlərin statistikasına - qaynar xətt, şığınacaq, Günərzi mərkəzi, Zərərin Azaldılması, hüquqi və psixoloji xidmətlərə müraciətlər və maarifləndirmə üzrə müəyyənən.

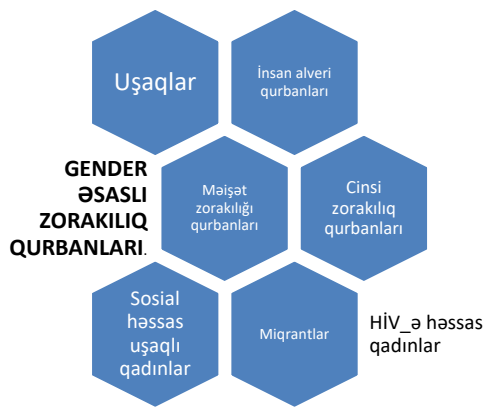
2019-ci il üzrə fəaliyyətə nəzər salsaq, təşkilatın xidmət göstərdiyi hədəf qruplarına çıxışı aşağıdakı kimi olub:

Şığınacaq: 242 nəfər qadın (onlardan 30 nəfər insan alveri qurbanı, 15 nəfər xarici vətəndaş), 273 nəfərini uşaqlar (171 qız və 102 oğlan) təşkil etmişdir.

Günərzi Mərkəz: 121 nəfər uşaq xidmətə cəlb edilmişdir.

“Zərərin azaldılması” üzrə : HIV-ə həssas təbəqədən olan qadınlarla iş zamanı 5018 nəfərlə iş aparılıb. Onlardan psixoloji 1536 nəfər, ginekoloji 1977 nəfər, HIV testindən keçirilmiş 1505 nəfər xidmətdən bəhrələnib.

Təşkilatın xidmət göstərdiyi hədəf qrupu:

Qeyd edilən qruplarla yanaşı, təşkilat müxtəlif dövlət qurumlarının nümayəndələrinə, tədris müəssisələrində təhsil alan gənclərə, müxtəlif sosial təbəqədən olan qadınlara Gender əsaslı zorakılıq (insan alveri, məişət zorakılığı, zorakılıq qurbanları ilə davranış qaydaları, qadın hüquqlarına dair

maarifləndirmə işləri də aparır. Təşkilat, müxtəlif yaş həddində olan qadınlara pulsuz hüquq məsləhətlər verir, ərizə və şikayətlərin yazılmasına kömək edir.

Sığınacaq və Günərzi mərkəzə üzrə göstəricilər

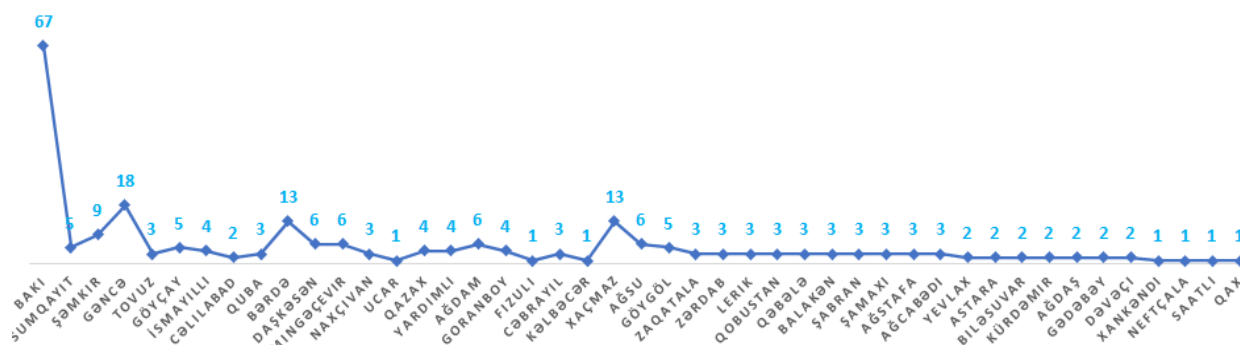
Sığınacaq haqqında qısa məlumat: 2002-ci ildən fəaliyyət göstərir. Bakı şəhərində yerləşir. Azərbaycanda ilk qadın və uşaq sığınacağıdır. 2002-ci ildə ilk başlanğıcda 17 kvmetrlik otaqdan ibarət olan sığınacağın hazırda yaşayış sahəsi 890 kv metrlik ərazini təşkil edir. Sığınacaq bir dəfəyə 60 nəfəri əhatə imkanına malikdir və 22 otaqdan ibarətdir. Otaqlara - böyük mətbəx, yemək zalı, dərs otağı, reabilitasiya otağı, karantin otağı, mütəxəssislər üçün otaqlar, sakinlər üçün otaqlar, anbar, sanitariya qovşaqları, 200 kv mansard (peşə kursları üçün) daxildir. Uşaqların həyətdə vaxt keçirməsi üçün əlavə 4000 kvmetrlik ərazi mövcuddur. Sığınacaq daxilində xidmətlərə - hüquqi, psixoloji, sosial müşayiət, uşaqlar üçün təhsilə dəstək, qida, geyim, qiqiyenik ləvazimatlar, ehtiyaca uyğun dərman preparatları və s. təmin edilir. Dövlət resursları hesabına sığınacaq- tibbi, təhsil, peşə, təhlükəsizlik məsələləri üzrə dəstək alır.

Günərzi mərkəzi: Təşkilat BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri-2030 konsepsiyalarını dəstəkləyərək, ölkə üzrə fəaliyyətlərə öz töhfəsini bir neçə məqsədlər üzrə verib. Sığınacaq və Günərzi mərkəzi qeyd edilən məqsədlərin 1; 4; 5; 10; 16 istiqamətləri üzrə könüllü fəaliyyət göstərir. Əsasən, boşanmış, əliliyi olan, dul, yaxud iqtisadi vəziyyəti ağır olub lakin uşaqları nəzarətsiz qoymamaq üçün əmək fəaliyyəti ilə məşğul ola bilməyən qadınların bərabər imkanlara çıxışını təmin etmək, "heç kim kənarda qalmasın" devizi ilə Günərzi mərkəzi könüllü olaraq həmin qadınlara dəstək göstərir. Mərkəz 2018 -ci ildən bu ideyanı reallaşdırır.

Ərazi bölgüsü üzrə müraciətlər:

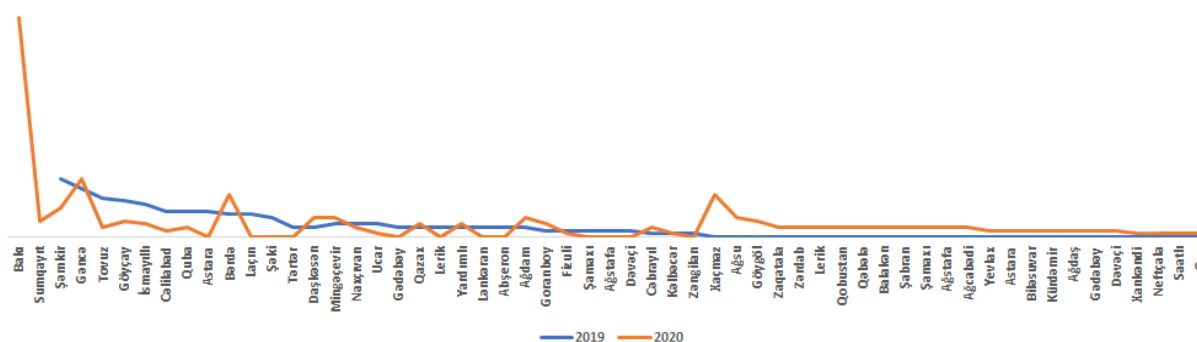
2020-ci il ərzində ərazi üzrə Sığınacağa müraciətlərin statistikasını onu göstərir ki, ölkənin əksər bölgələrindən (40 ərazi bölgüsü) müraciətlər daxil olub. Onlardan ən çox müraciət Bakı şəhəri üzrə (40), əsasən də Binəqədi İcra Hakimiyyətindən, digər rayonlar üzrə ikinci yerdə Gəncə, üçüncü yerdə Bərdə olub.

SİĞINACAĞA MÜRACİƏT EDƏN QADINLARIN ƏRAZI ÜZRƏ BÖLGÜSÜ
2020-Cİ İL ÜZRƏ

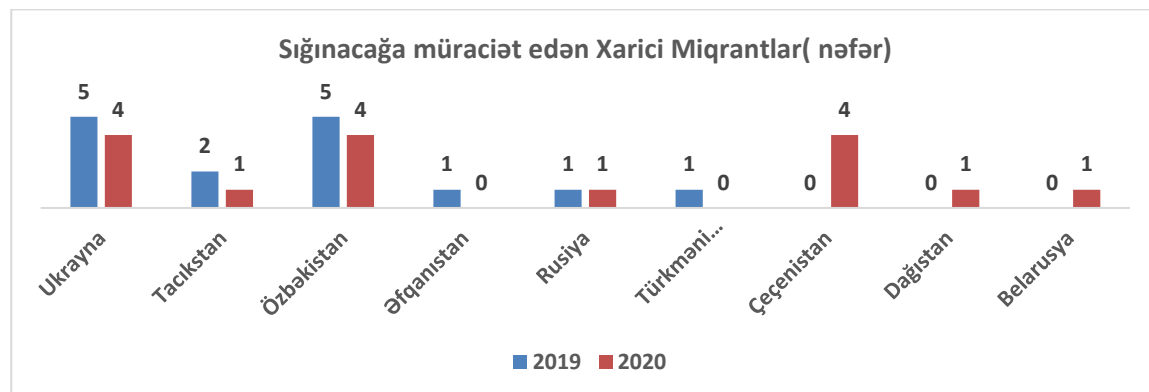

2019-cu il üzrə göstəricilərə görə, gender əsaslı zorakılıq zəminində sığınacağa müraciət etmiş qadınların ərazi üzrə bölgüsündə isə birinci yerdə Bakı, ikinci yerdə Şəmkir (18), üçüncü yerdə Gəncə (15) və s. təşkil edib. 2020-ci il göstəricisində isə - Gəncədən 18, Bərdədən 13, Xaçmazdan 13, Şəmkir 9, Mingəçevir 6, Daşkəsən 6 və getdikcə azalan rəqəmlər diqqəti cəlb edir.

Sığınacağa müraciət edən qadınların ərazi üzrə bölgüsü
2019-2020-ci illər üzrə

Həmçinin, əcnəbi vətəndaşlar da sığınacaq üçün müraciət ediblər. Cari ildə müraciət edən əcnəbi vətəndaşların sayı əvvəlki ilə nisbətən 16 nəfər olub. Müraciətlərin motivi məişət zorakılığı ilə bağlıdır.

Yardım almış əcnəbi vətəndaşların 9 nəfərinin (qadın və uşaq) öz ölkəsinə qayıdışı təmin edilib, 3 ailə yenidən bərpa olub (barışdırılıb), digərləri isə reinteqrasiya olub.

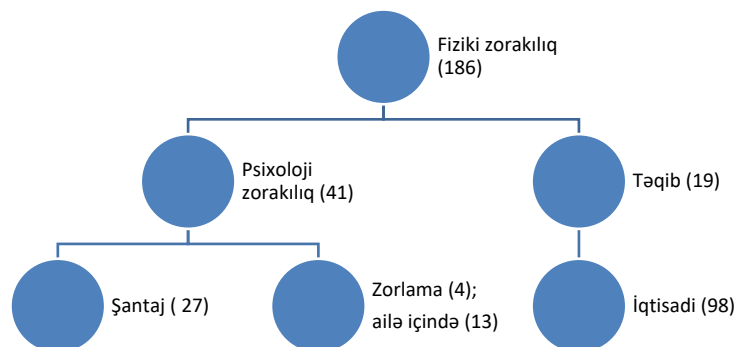
Aparılan müqayisədə bir neçə qənaətə gəlmək olar: a) zorakılıqla mübarizə öz effektini verir və azalma müşahidə edilir; b) təhlükədə olan qadınların çox az qismi, bölgələrdən sığınacağa istiqamətləndirilmir; c) yerlərdə zorakılıq qurbanları üçün xidmət paketləri artırılıb?.

A bəndi üzrə (zorakılığın azalması halı) faktlar həqiqətə uyğun gəlmir, çünki KİV monitoringi onu göstərir ki, bölgələrdə fiziki zorakılıq (ölüm) halları var və təəssüf ki, həmin şəxslər vaxtında aşkarlanıb, təhlükəsizlik mühitlə təmin edilmir;

B bəndi daha çox həqiqətə uyğundur, istiqamətləndirmə zəifdir, koordinasiya yoxdur, sığınacaqla bağlı məlumat azdır;

C bəndi üzrə yerlərdə xidmət paketlərinin çoxalması halı qismən təsdiq olunur. Bu fakt üzrə keyfiyyətli fəaliyyət Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Ailə, uşaq mərkəzləri tərəfdən effektiv icra edilir, o cümlədən bəzi İH nəzdində fəaliyyət göstərən monitoring qruplarının fəaliyyətini effektiv qiymətləndirmək olar. Lakin qeyd edilən bəzi qurumlar kompleks xidmət göstərə bilmir, çünki hələ də sosial iş institutu lazımı qədər inkişaf etməyib.

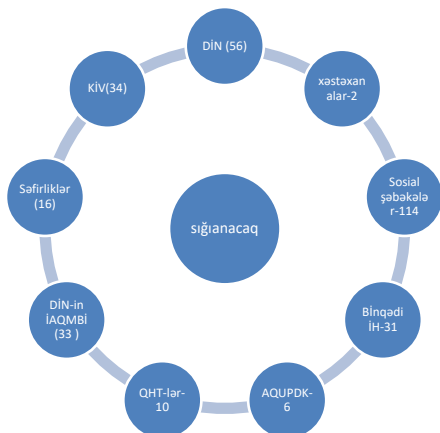
Gender əsaslı zorakılıqla bağlı müraciətlərin təsnifatı

Yuxarıda qeyd edilmiş zorakılıq formaları üzrə təsnifatlandırma rəqəmlərlə göstərilərsə də, il ərzində müraciət etmiş 367 nəfər zorakılığın eyni zamanda bir neçə forması ilə üzləşdiyi aşkarlanıb. Belə ki, **psixoloji zorakılıqla** bağlı rəqəm 41 göstərilərsə də, əslində 367 nəfər üzləşdiyi zorakılıq aktı zamanı paralel psixoloji zorakılığa da məruz qalıb. Məsələn, 4 nəfər uşağının əlindən alınması hədəsi ilə zorakılığa məruz qalıb. Müraciət edilənlər arasında aparılmış təhlil göstərir ki, onların 137 nəfəri **intihara cəhd** edib. Hətta 11 nəfərdə təkrar intihara cəhd faktı müəyyənləşib. 33 nəfər **insan alveri** qurbanı isə qadın və insan haqlarının bir çox bəndləri üzrə məhdudiyyətlə üzləşiblər. Onlara qarşı psixoloji, iqtisadi, fiziki, cinsi, zorlanma, şantaj, təqib halları tətbiq edilib. Cədvəldə qeyd edilən **zorlanma faktları** üzrə 4 nəfərlə bağlı zorlanma faktını müddəti keçmiş, vaxtında baş vermiş cinayətlə bağlı edilməyən müraciətlər sferasına aid etmək olar. Ailə üzvü tərəfindən zorlanma isəəri tərəfindən mütəmadi zorlanan (istəyinin əleyhinə olaraq zorlanan və qeyri-ənənəvi seksual münasibətlərə məruz qalan qadınlar) lakin faktın cinayət tərkibi olduğunu bilməyib, dərk etməyənlərdir. 16 **migrant qadın** isə ailə üzvləri tərəfindən fiziki, psixoloji, iqtisadi zorakılığa məruz qalmasından əlavə, 4 nəfərin sərbəst hərəkət hüququ məhdudlaşıb, ölkədən çıxışı üçün ailə üzvləri tərəfindən süni əngəllər

yaradılıb. Bu isə onun miqrasiya qanunlarını pozması ilə nəticələnib. **İqtisadi zorakılıqla** üzləşən (98 nəfər) ərləri tərəfindən işləməyə imkan verilməyən, o cümlədən iqtisadi asılı saxlanılmaqla zorakılığa məruz qalanlardır.

Sığınacağa istiqamətləndirən tərəflər

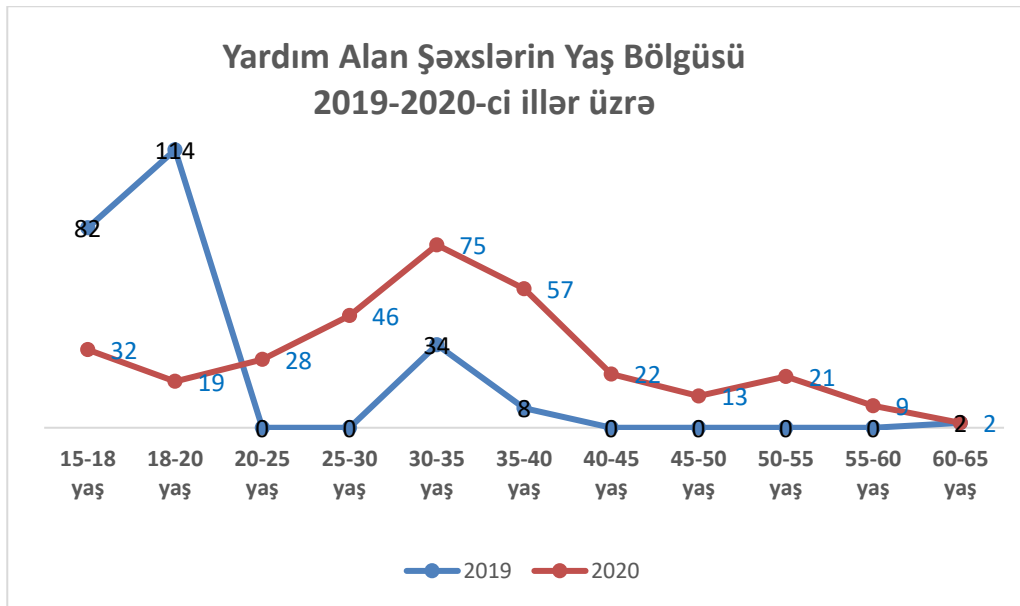
Sığınacaq fəaliyyətində istiqamətləndirmə mexanizimi olduqca vacib amildir.

Belə ki, təşkilat tərəfindən istiqamətləndirmə və eləcə də təşkilata istiqamətləndirmə üzrə əlaqələrin olması fəaliyyətin əsas tərkib hissəsidir. Diaqramdan göründüyü kimi, təşkilata istiqamətləndirmə üzrə də çoxtərəfli əlaqələr mövcuddur. Təşkilatın

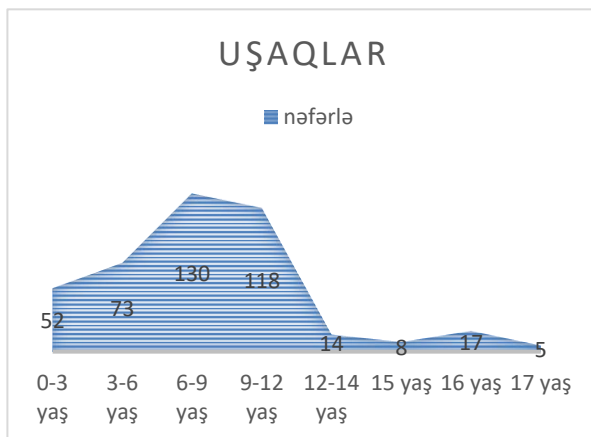
xidmətlərə əlçatanlığını təmin etmək üçün sosial media üzrə işin yaxşı qurulması səbəbindən, müraciət edənlərin yüksək faizi **sosial şəbəkələrdən** (144 nəfər) sığınacağa müraciət edənlərdir. İkinci yerdə **DİN-in müxtəlif polis idarələri** tərəfindən və eləcə də **DİN-in İnsan alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsindən** istiqamətləndirilənlərdir. Yerli İcra qurumları ilə əməkdaşlığın əhəmiyyəti olduqca vacib bir amildir. Belə ki, **Binəqədi İH** ərazisində fəaliyyətimiz və eləcə də, qarışıqlıqlı əlaqə əhəmiyyəti rol oynamışdır. Əlaxüsus da, yetkinlik yaşına çatmayanlarla iş üzrə fəaliyyət çevik və operativ olmuşdur. Mətbuatla yaxından əməkdaşlıq da sığınacaq fəaliyyətinə öz töhfəsini verib ki, **KİV tərəfindən** istiqamətləndirilənlər cədvəldə (34 nəfər) qeyd edilib. **AQUDK və QHT-lər** (10 nəfər) və **səfirliklər tərəfindən** istiqamətləndirilənlər deməyə əsas verir ki, təşkilat öz fəaliyyətində çoxtərəfli əməkdaşlığa üstünlük verir.

Sığınacaqda xidmət almış şəxslərin yaş göstəricisi

Aşağıdakı diaqramdan göründüyü kimi, qadınların yaş həddi müxtəlifdir. Üstünlük təşkil edənlər reproduktiv yaş (247 nəfər) həddində olanlardır. Lakin ahıl və qocalar da zorakılıqdan müdafiə üçün sığınacağa müraciət ediblər. Onların arasında 55-60 yaş (21 nəfər), 60-65 yaş (2 nəfər), 65-70 yaş (1 nəfər), 70-75 yaş (5 nəfər), 83 yaş (1 nəfər) təşkil edib. Keçən illə müqayisədə bu il zorakılıq halları daha çox 30-35 yaş və 35-40 yaş qrupları arasında təsadüf olunur. Bunun əksinə olaraq, keçən il zorakılığa məruz qalan və sığınacaq üçün müraciət edən qadınlar daha çox 18-25 yaş və 14-18 yaş qrupları arasında üstünlük təşkil edirdi.

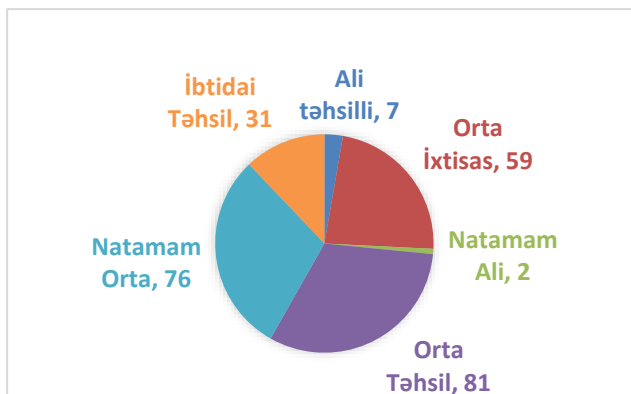

Uşaqlar: ana ilə olan 0-18 yaş həddində uşaqlar, yaxud bu və digər səbəbdən valideyni tərəfindən atılmış, baxımsız vəziyyətdə olan uşaqlar da cədvəldə görüldüyü kimi sığınacaqdan yardım alıb.

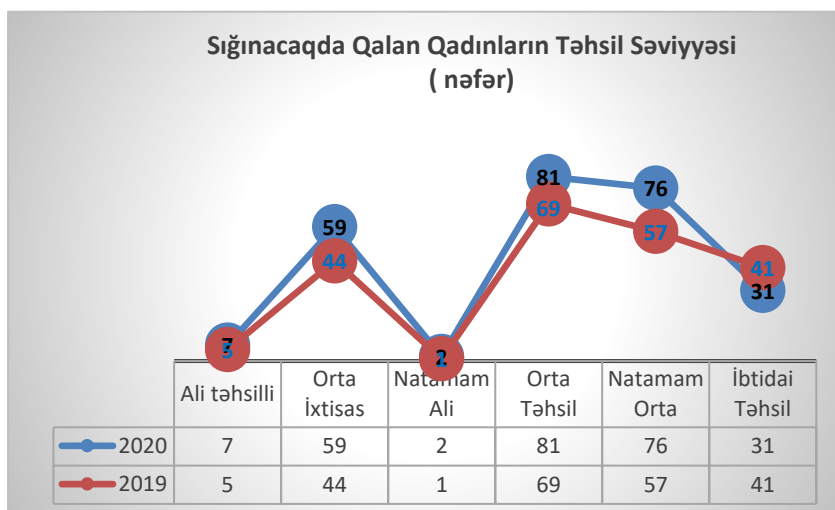
Təşkilat valideyni tərəfindən atılmış, yaxud baxımsız vəziyyətdə olan uşaqların, 8 nəfəri dövlət müəssisəsinə (uşaq evi), 11 nəfər uşaq isə valideyninə qayıtdıqdan sonra ərazi üzrə İcra Hakimiyyətinin nəzdindəki Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyaya istiqamətləndirərək nəzarətə götürülməsi üçün müraciət edib.

Sığınacaq sakinlərinin təhsil səviyyəsi

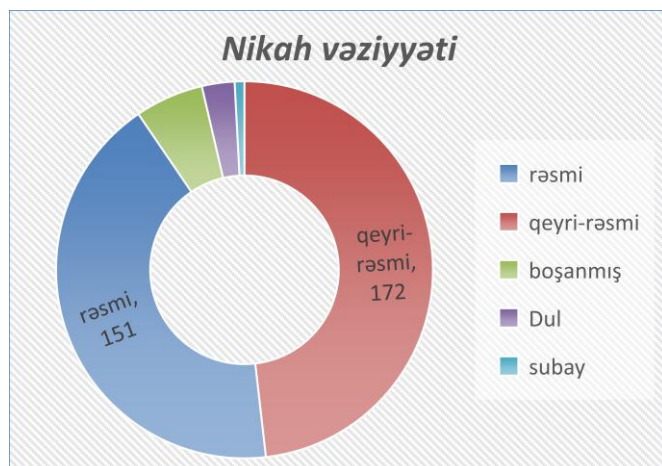
Diaqramdan görüldüyü kimi, ibtadi təhsil 31 nəfər, təhsilsizlərin sayı isə 78 nəfəri təşkil edib. Sakinlər arasında 7 nəfər təhsilli, 2 nəfər natamam ali təhsilli, orta ixtisas 59 nəfər, orta təhsil 81 nəfər, natamam orta təhsillilər isə 76 nəfəri təşkil edib. Maraqlı faktdır ki, zorakılıq halları keçən illə müqayisədə cari ildə daha çox təhsilli qadınlar arasında müşahidə olunur.

Ümumilikdə götürdükdə, qadınların təhsildən yayındırılması halı hələ də mövcuddur.

2019-2020 ci illər üzrə müqayisədə, 2019-cu ildə təhsilsiz olan qadınlar 35 nəfər müəyyən edilib ki, onlardan 25-i məişət zorakılığı, 10 nəfəri insan alveri qurbanıdır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 2020-ci ildə isə təhsilsizlər 76 nəfəri təşkil edib.

Sakinlərin nikah vəziyyəti

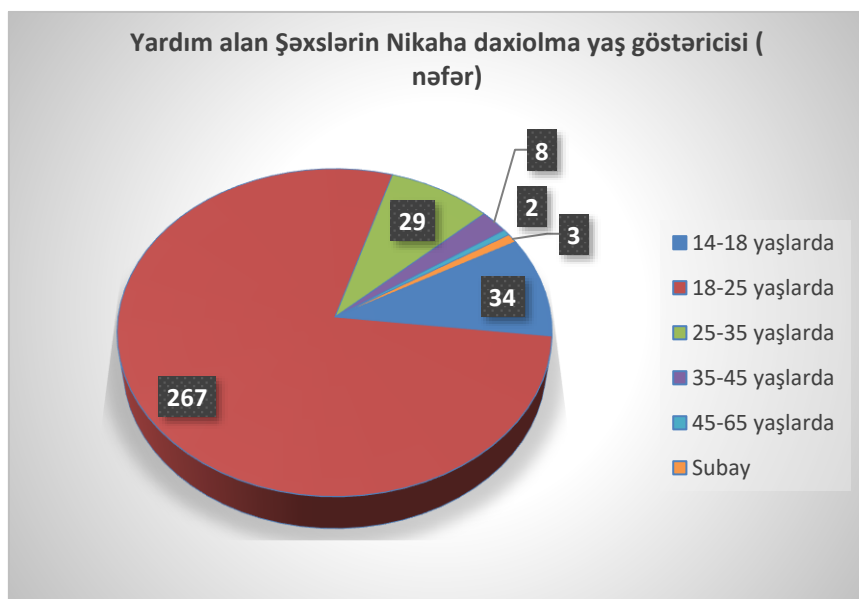

Diaqramadan göründüyü kimi, qeyri-rəsmi nikahların statistikasını (172 n.), rəsmi nikahların göstəricisi isə (151 n.) olub. Müraciət edənlər arasında boşananların sayı (21), dulların sayı (10), subayların sayı isə 3 nəfər olub. Lakin qeyd edilən rəqəmləri içərisində diqqəti cəkən məqamlardan biri isə 2 dəfə qeyri-rəsmi nikahda olanların 22 nəfər, 3 dəfə qeyri-rəsmi nikahda olanların

sayı isə 18 nəfəri təşkil edib. Diqqəti cəkən rəqəmlərdə xanımların düşdükləri vəziyyətə baxmayaraq, təkrar qeyri-rəsmi nikaha razılıq verməsi, onların yaxınlarından, yaxud dövlət qurumlarından (sosialyönümlü) dəstək almaması, yaxud hüquqları ilə bağlı kifayət qədər məlumatsızlığı, iqtisadi asılılığı ilə səciyyələnə bilər. 2019-cu il üzrə göstəricidə isə sığınacaq xidmətindən istifadə edən 242 nəfərdən 98-nin rəsmi, 89-nun isə qeyri-rəsmi nikahda olduğu aşkarlanıb. Rəqəmlərin dinamikası 2019-cu il (98 nəfər.X 89 nəfər) 2020 ci ildə isə (172 nəfər X 151 nəfər) olmaqla qeyri-rəsmi nikahların artımı diqqəti çəkir.

Qısa keys: Qeyri-rəsmi nikahdan 3 uşağı olan xanım sonradan heç bir dəstək almadığından təkrar qeyri-rəsmi nikaha daxil olub, ikinci nikahdan bir övladı olub. İkinci nikahda xanım təkrar olaraq, fiziki, psixoloji, iqtisadi zorakılıqla üzləşib.

Nikaha daxil olma üzrə yaş göstəricisi

Nikaha daxil olma üzrə göstəricilərdə **erkən nikahla** bağlı faktlar yenə də var. Lakin müsbət məqam odur ki, əgər 2019-cu il üzrə sığınacağa müraciət edənlər arasında erkən nikaha daxil olanlar 82 nəfər idisə, 2020-ci ildə bu rəqəm 34 nəfəri əhatə edir. Xüsusi vurğulamağa ehtiyac olan məqam erkən nikahın son illərdə baş verməsi faktı

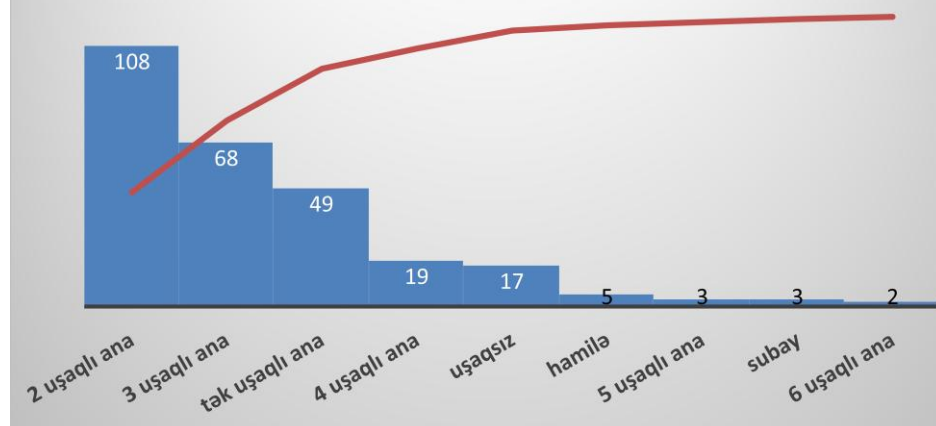
aşkarlanmayıb. Təqdim edilən rəqəmlər artıq illər öncə erkən nikaha daxil olmuş faktların aşkarlanmasıdır. Xidmət alan 267 nəfər 18-25 yaş arası nikaha daxil olanlardır. Qeyd etmək istərdik ki, nikaha daxil olma dedikdə, rəsmi və qeyri-rəsmi nikaha daxil olanların yaş göstərici diaqramda ümumi əks edilib.

Diaqramdan göründüyü kimi, sakinlər arasında işsizlik həddi yüksəkdir (keçən illə müqayisədə 298 nəfər). Məhz qeyd edilən rəqəm zorakılıq, əlaxüsus da iqtisadi zorakılıq üçün ciddi amil hesab edilə bilər. Sakinlər arasında peşə seçimi çalışanlar - xadimə (22 nəfər), qadın bərbəri (16 nəfər), satıcı (19 nəfər), ofisiant (13 nəfər) diqqəti cəlb edir. Məsələn, sakinlərdən yalnız 5 nəfəri dərzi, 12 nəfəri tibb bacısı, 4 nəfəri təqaüddü, 2 nəfəri tələbə olub. Keçən illə müqayisədə zorakılıq halları daha çox işsiz və az gəlirli məşğulluq növlərində, məsələn, xadimə və ya satıcı peşələrində üstünlük təşkil edir. Təəssüf ki, zorakılığa məruz qalmış və sığınacağa sığınmış təqaüddülərin sayında da artım müşahidə olunur.

Sığınacaq Sakinlərinin Sosial Statusu		
	2020	2019
Müəllimi	9	4
Tərbiyəçi	11	1
Dərzi	5	2
Xadimə	22	22
Ofisiant	13	5
Qadın Bərbəri	16	6
Satıcı	19	10
Tibb bacısı	12	2
Təqaüddü	4	2
Tələbə	2	1
İşsiz	298	189

Sadalanən peşələr gündəlik tələbatın ödənilməsi üçün daha rahat tapılan iş yerləri olduğundan və günəmuзд olduğundan heç də xüsusi hazırlıq tələb edən iş yerləri

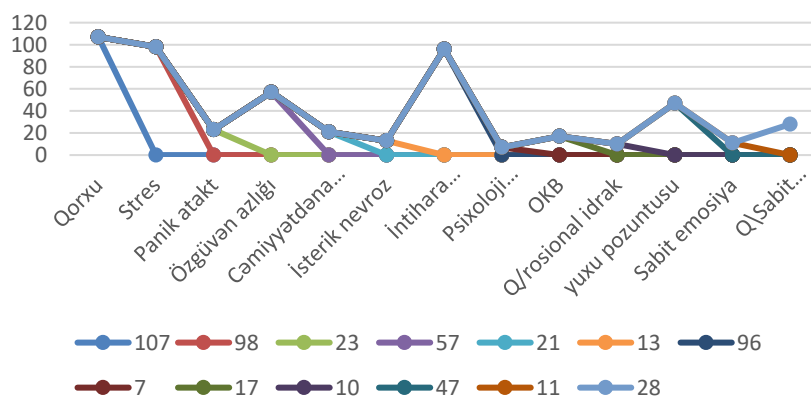
Uşaq Sayına görə müraciətlər 2020-ci il üzrə (nəfər)

deyildi. Sakinlər arasında əmək fəaliyyəti ilə məşğul onlardan cəmi 8 nəfəri xidməti, yaxud əmək müqaviləsi ilə işə götürülüb. Qeyd edilən hal qadınların əmək hüquqlarının kobud pozulması kimi qiymətləndirilə

bilər. Diaqramdan göründüyü kimi, uşaqların sayına görə, 1-ci yerdə 2 uşaqly, ikinci yerdə 3 uşaqly, 3-cü yerdə 1 uşaqly, 4 uşaqlyların sayı 19 nəfər, 5 uşaqlylar 3 nəfər, 6 uşaqly isə cəmi 3 nəfər olub. Qeyd etmək istərdik ki, 4 uşaqlylar arasında bir nəfər paytaxtdan, digərləri isə ölkənin digər ərazilərindən, 5 uşaqlylardan 1 nəfəri əcnəbi vətəndaş, digər iki nəfər isə İsmayılı və Gəncə sakinləri, 6 uşaqlydan 1 nəfər Bərdə sakini, digəri isə paytaxt sakini idi.

İlkin qiymətləndirmə zamanı qadınların psixoloji vəziyyəti

Sığınacağa daxil olan qadınlarla ilkin psixoloji qiymətləndirmə zamanı müəyyən edilən psixoloji vəziyyət deyildi. Müəyyən edilən simptomlar qorxu, stress, aqressiya, panikatak, isterik nevroz halları ilk günlər xüsusi qabarıq nəzərə

çarpar. Məsələn, qısa hissi əksər müraciət edənlərdə diqqəti cəlb edən haldır. Əslində sığınacaq fəaliyyətində əhəmiyyətli xidmətlərdən biri psixoloji yardımın göstərilməsidir. Çünki zorkılıq görmüş şəxslərin vaxtında psixoloji yardım almaması, gələcəkdə onları potensial cinayətkara da çevirə bilər. Ələlxüsus uşaqlar vaxtında psixoloji yardım almadıqda, yetkinlik yaşlarında aldıkları travma daha fərqli çalarlala özünü biruzə verir. Qorxu, stress, panikatakın bir səbəbi də zorakılıq törətmiş şəxslərə məcburi göndərilə bilmək qorxusu, təlaşdır. Ənənəvi olaraq, valideynlər tərəfindən təcavüzkarə geri qaytarılan qadınlar, sığınacağın da belə bir addım atılması ehtimalı və qorxusunu keçirir. Məhz bu ərəfədə sığınacaq xidməti və sakinlər arasında etimad yarana bilər. Məsələn, yuxarıda digər bənddə intihara cəhd etmiş şəxslər 137 nəfər

göstərilirsə, ilkin psixoloji diaqnostikada cəmi 96 nəfər intihara cəhdini etiraf edir. Bunun da səbəbi intihara cəhd etmiş şəxslərin ailə üzvləri tərəfindən şəxsin hərəkətinə münasibətdə, ruhi xəstəxanaya yerləşdirəcəkləri hədələrilə bağlı olur. Sonrakı psixoloji xidmət zamanı baş verən hadisələrin zorakılıqdan doğan ruhi sarsıntı olduğunu dərk edən qadınlar, intihar cəhdləri barədə məlumatı gizlətməyiblər. Zorakılığın bir fəsadı qeyri-rasional idrak problemidir. Təəssüf ki, hələ də zorakılığın insan psixikasına vurduğu travmanın dərinliyi, şəxsiyyətə qarşı cinayətin əhəmiyyəti ölkəmizdə lazımı formada qiymətləndirilmir. Sığınacaq xidmətindən bəhrələnən qadınlar bir neçə aydan sonra mikro mühitdə qeyd edilən bir çox psixoloji simptomlardan azad olsalar da, makro-mühit (inteqrasiya) zamanı panikatakın (tələş) fərqli forması, onları narahat etməyə başlayır. Bu isə qeyri- müəyyən mühit, iqtisadi çətinliklər fonunda daha çox qabarıq görünür. Belə vəziyyətdə zorakılığa dönmək kimi qeyri-adekvat addımların atılması da müşahidə edilə bilər.

Sakinlərin hüquqi məlumatlılıq səviyyəsi

Aparılan təhlilin nəticələri zamanı müəyyən edilib ki, sığınacağa müraciət edəndə, qadınların zorakılıqla müdafiə olunması üçün müraciət edəcəyi qurumlar əsasən polisə müraciətdir (90% 102 xidmətini tanıyır). Polisin qanunsuz hərəkətlərindən və qərarlarından yuxarı orqanlara müraciət proseduru ilə bağlı cəmi 10% məlumatlıdır.

Boşanma və alimentin tələbinə dair məhkəməyə müraciət barədə **87 faiz** məlumatlıdır. Rayon məhkəməsinin çıxartdığı qərarlarından yuxarı instansiyaya müraciət edilməsi barədə **30 faiz** məlumatlıdır. Lakin hüquqi yardım üçün pulsuz dəstək barədə az məlumatlıdırlar. Bu məlumatsızlıq isə sonacan öz hüquqları uğrunda mübarizənin dayandırılması ilə nəticələnir.

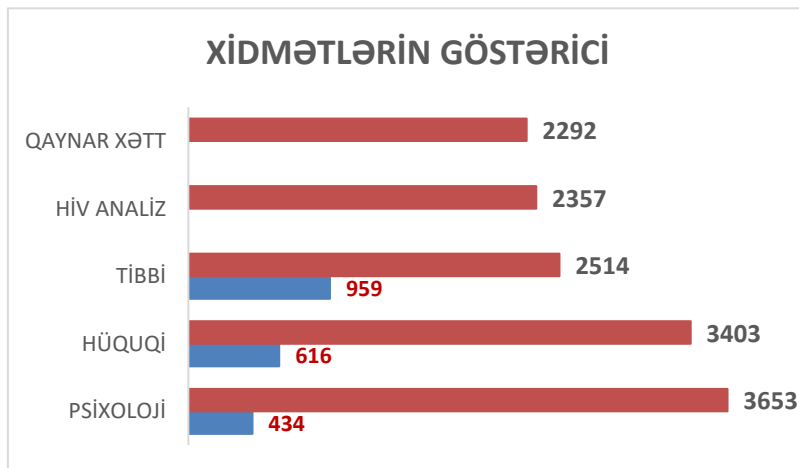
Alimentin artırılması barədə **90 faiz** məlumatlıdır. Lakin alimentin məbləğinin müəyyən edilməsi ilə bağlı əksər vaxt məlumatlar bəsitdir. Eləcə də məhkəmə qərarının icrasında icraçısının hərəkətsizliyindən şikayət hüququ haqqında məlumatları kifayət qədər məhduddur. Məlumatı olanlar isə ondan istifadə etməyə qorxur.

Əmlak bölgüsü, hansı hallarda yaşamaq hüququnun tanınması, istifadə hüququnun əldə edilməsi, vərəsəlik üzrə payların bölünməsində hansı dövlət orqanına müraciət edilməsi barədə **40 faiz** məlumatlıdır. Zorakılıq qurbanlarının hüquqi məlumatlılığının zəif bəndi boşanma zamanı əmlak tələbinə hüquqi olmadığı halda bu iddianı irəli sürmək istəyidir. Onlar heç cür övladı olduğu halda ona əmlak düşmədiyini qəbul etmək istəmir.

Sosial hüquqlarla sahəsində ƏSSMN-ə müraciət etməklə bağlı 90% məlumatlıdır, lakin əksər halda sosial dəstək üçün hansı hallarda müraciət etməyin üsulları barədə məlumatlı deyillər.

Qeyri-rəsmi nikahdan dünyaya uşaq gətirmiş uşaqların atalıq faktının tanınması ilə bağlı məlumatlılığı azdır və hətta olsa belə, onu reallaşdırmaq üçün iqtisadi imkanların məhduddluğu, ödənişli vəkilin tutulması kimi problemlər həmin uşaqların problemlərinin həllini demək olar ki, mümkünsüz edir.

2020 ci il üzrə göstərilən xidmətlərin statistikasi

Cədvəldən göründüyü kimi, təşkilat 2020-ci il ərzində xidmət almış qadın və uşaqların xidmətə əlçatanlığını təmin edib. Diaqramda sığınacaq və ümumi xidmət ayrılıqda diqqətdə çatdırılıb. Qırmızı xətt ümumi xidmətin, göy rəng sığınacaq xidmətinin göstəricisidir. Xidmətlər yalnız

təşkilatın daxili resursları ilə deyil, əməkdaşlıq etdiyi dövlət qurumlarının resurslarına da söykənir. Belə ki, il ərzində tibbi xidmətə əlçatanlıq məhz **Səhiyyə Nazirliyi** ilə əməkdaşlıq çərçivəsində mümkün olub. Göstərilən tibbi xidmətdə bir nəfər üçün bir neçə tibbi xidmət aid edilir. Belə ki, genekoloji, HİV, vərəm, pediatri xidməti, ümumi tibbi yoxlama, əməliyyata ehtiyacı olanların və s. çoxsaylı tibbi xidmət paketinə müraciət edənlərin çıxışı tam təmin edilib. Tibbi xidmət üzrə Respublika Klinik Xəstəxanası, Respublika QİÇS-lə Mübarizə Mərkəzi, Respublika Mamalıq və Genekologiya İnstitutu, 2 sayılı Ə.Qarayev adına Uşaq Xəstəxanası, Ağciyər İnstitutu və s. tibb müəssisələri ilə yanaşı, bəzi özəl klinikalar da daim dəstək göstərib.

Digər xidmətlərdən hüquqi xidmətə də qeyd edilən hal şamil edilə bilər. Belə ki, **Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi** hüquqi xidmətin əlçatanlığında əsas tərəfdaşlardan biri olub. Hüquqi xidmətin daxilində eyni zamanda Qaynar xəttə müraciətlərin və bu müraciətlər əsasında istiqamətləndirilən əsas qurum Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi aktiv dəstəkləyici tərəf olub.

Sığınacaqda müraciət edən sakinlərin təhlükəsizliyi, o cümlədən təşkilatın Qaynar xəttinə müraciət edən şəxslərin təhlükəsizliyi məsələləri üzrə **Daxili İşlər Nazirliyinin** rolu əvəzsiz olub. Qeyd etmək lazımdır ki, gender əsaslı zorakılıqdan zərər çəkmiş şəxslərin müəyyən edilməsi, sığınacaqda gətirilməsi, sonrakı prosesdə təhlükəsizliyi kimi fəaliyyətlərdə Daxili İşlər Nazirliyi operativ dəstəyini əsirgəməyib. Daxili İşlər Nazirliyinin **İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin** sığınacağın ehtiyacları, sığınacağın tikintisi, bəzi hüquqi məsələlərdə mütamadi dəstəyi, sığınacağın sabit və davamlı fəaliyyətində əvəzsiz dəstəyi xüsusi vurğulanmalıdır.

Yerli İcra Orqanları ilə əməkdaşlıqla bağlı effektiv istiqamətləndirmə mövcud olmuşdur belə ki, **Bineqədi İcra Hakimiyyəti tərəfindən** istiqamətləndirmə və təşkilatdan İH istiqamətləndirmə qarşılıqlı əməkdaşlığın yaxşı nümunəsi kimi qeyd edilə bilər. Sığınacağın ərazidə yeni binasının tikintisində də, Bineqədi İcra Hakimiyyətinin əvəzsiz dəstəyi və rolu olmuşdur

Xidmət alanlar arasında məhkəmə və eləcə də alimentin alınması kimi aktual olan problemlərin həllində **Ədliyyə Nazirliyinin** dəstəyi və tərəfdaşlığı problemlərin operativ həllində mühüm rol oynayıb.

Sığınacaq xidmətlərindən bəhrələnən məişət zorakılığından zərərçəkmiş miqrant qadın və onların uşaqlarının problemlərinin həllində **Dövlət Miqrasiya Xidməti** ilə əməkdaşlıq, qeyd edilən hədəf qrupunun (9 nəfər) problemlərinin həllini mümkün edib.

Tərəfaşlar arasında zəif əməkdaşlıq əlaqələri **ƏƏSMN-i** ilə olub. Bunun səbəbi isə hələ də qanunvericilikdə zorakılıq qurbanları üçün sosial xidmətə çıxışın kateqoriyalaşmamasıdır. Pandemiya ilə əlaqədar peşə reabilitasiyası bu il demək olar ki, mümkünəş olub. Lakin **Sosial Xidmətlər Agentliyi** və **DOST Xidməti** ilə əlaqədar bəzi sakinlərin dövlət sığınacağına istiqamətləndirilməsi, eləcə də ahl şəxslərin dövlət sığınacağına (4 nəfər) yerləşdirilməsində cəvik reaksiya və dəstək müsbət hal kimi qiymətləndirilə bilər.

Sığınacağa daxil olmuş uşaqların təhsil məsələləri xüsusi prioritet olmasını nəzərə alsaq, **Təhsil Nazirliyinin** ölkənin müxtəlif regionlarından sığınacağa daxil olmuş uşaqların (34 nəfər) ərazi üzrə təhsilə dərhal bərpasını müsbət hal olaraq xüsusi qeyd etməyə ehtiyac var. O cümlədən, bu və digər səbəbdən uşaqların xüsusi tipli dövlət tədris müəssəsinə (8 nəfər) yerləşdirilməsində göstərdikləri dəstəyi də qeyd etmək lazımdır.

Şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin bərpası və operativ alınmasında **ASAN xidmətlə** əməkdaşlıq sığınacağın fəaliyyətində və eləcə də reabilitasiya proseslərinin effektivliyini artıran şərtlərdən biridir.

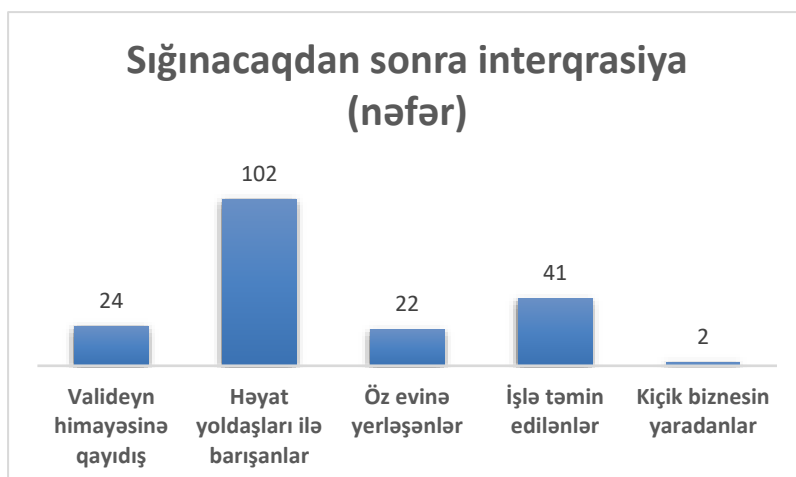
İnsan Haqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) hesabat ilində qeyd edilən təsisatla əməkdaşlıq daha praktik və effektiv həyata keçirilib. Ombudsman Aparatı ilə əməkdaşlığın müsbət tərəflərindən biri isə təkliflərə açıq olması və icrasında tərəfaş olaraq iştirak etməsidir və bu, müsbət hal kimi qeyd edilə bilər.

Qeyd edilən qurumlarla əməkdaşlıq gender əsaslı zorakılıq qurbanlarının reabilitasiyasında mühüm əlaqələrdir. Məhz bu əlaqələr və əməkdaşlıq, reabilitasiya prosesinin çevikliyi və effektivliyinin təminatıdır. Lakin əməkdaşlıq yalnız bu qurumlarla məhdudlaşmır, **beynəlxalq əməkdaşlıq** yeni təcrübələrin toplanması, əlaqələrin genişlənməsi, beynəlxalq qanunvericiliyin ölkədə tətbiqi və dünyanın bir parçası olaraq bərabərləşməsi üçün əsas amildir. Bu baxımdan, təşkilat BMT, Avropa Şurası, Avropa Birliyi, BMqT, Amerikanın Azərbaycandakı Səfirliyi, Norveç Səfirliyi, Almaniya Səfirliyi, Alman Əməkdaşlıq Təşkilatı, Çexiya Səfirliyi, Qazaxıstan Səfirliyi, Ukrayna Səfirliyi, Moldova Səfirliyi, Qırğızıstan Səfirliyi, Özbəkistan Səfirliyi ilə də sax əməkdaşlıq əlaqələri qurub və bu əməkdaşlıq inkişaf etdirməkdədir.

Təşkilatın fəaliyyətində, şəffaflığının təminatı, o cümlədən bir sıra məsələlərin içtimailəşdirilməsində **KİV-in** xüsusi yeri olub. KİV-lə əməkdaşlıq təşkilatın əsas strateji əməkdaşlığı olaraq illərdir ki, artam temp üzrə davam etdirilir.

İnteqrasiya prosesi

Gender əsaslı zorakılıq qurbanları üçün sığınacağın fəaliyyətində, müraciət etmiş şəxslərin reabilitasiya prosesinə təsir edən resursların olması və ondan istifadə

bacarıqları nə qədər effektiv olsa da, reinteqrasiya prosesində əksinə, kifayət qədər çətinliklər mövcuddur. Bu baxımdan, müraciət etmiş şəxslərin gender əsaslı zorakılıqdan tam müdafiəsinin təşkilində hələ də problemlər var. Belə ki, reabilitasiya prosesini üzrə mövcud olan

imkanlarla müqayisədə, reinteqrasiya prosesində qanunvericilik, istiqamətləndirmə mexanizmləri, resurslar kifayət qədər yoxdur və əlçatan deyil.

2020-ci il üzrə Sığınacağa müraciət etmiş 367 nəfərin cəmi 41 nəfəri işlə təmin edilib. İşə düzələnlərin yalnız 2 nəfəri öz kiçik biznesini yarada bilib.

102 nəfər həyat yoldaşı ilə barışıb. Təqdim edilən rəqəm müsbət və mənfi qiymətləndirilə bilər. Məsələn, patriarxal düşüncəyə malik tərəflər bunu sığınacağın böyük uğuru kimi qiymətləndirə bilər. Amma məsələyə "gender eynəyi" ilə baxılsa, zorakılığa qayıdış (hamısı olmasa da) uğur hesab edilə bilməz. Eləcə də, 25 yaşdan yuxarı şəxslərin valideyn himayəsinə qayıdışı (24 nəfər) zorakılıqdan müdafiə üçün tam əminlik yaratmır.

Səbəb isə reinteqrasiya mexanizmlərinin və resursların olmaması, patriarxal düşüncə və stereotiplərin hələ də hökm sürdüyünü təsdiq edir. Eləcə də qadınların sosial müdafiəsinin nə qədər zəif olmasının göstəricisidir.

Məlumatlandırma

Təşkilatın 2020-ci il üzrə məlumatlandırma istiqamətində fəaliyyəti mövcud (COVID-19) durumla bağlı qənaətbəxş hesab edilmir. Yalnız sığınacaqdaxili (270 nəfər) məlumatlandırma mümkün olub və sosial şəbəkələrə çıxış, eləcə də "Zoom" görüşləri vasitəsilə təxmini 1000 nəfərin məlumatlandırılması mümkün olub.

Əməkdaşların potensialının artırılması üzrə maarifləndirmə. Təşkilat müaməliyyatı maarifləndirmə fəaliyyəti ilə məşğul olsa da, lakin əməkdaşların peşəkarlığının artırılması, potensialın gücləndirilməsi üzrə iş əsas prioritetlərdəndir.

Amerikanın Kaliforniya ştatının Sacramento şəhərində və Amerikanın bir neçə ştatlarında yerləşən sığınacaqlarda psixoloq kimi çalışan Fəridə Həsənova tərəfindən əməkdaşların psixoloji durumunun qiymətləndirilməsi aparılıb. Eləcə də, travma, travmanın aradan qaldırılması, zərərçəkmişlərə psixoloji yardımla bağlı iki həftəlik təlimlər keçirilib.

Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti (GİZ) tərəfindən “Cənubi Qafqazda Aztəminatlı Məcburi Köçkünlərin və Yerli Əhalinin İqtisadi və Sosial İnkişafı” (EPİC) layihəsi tərəfindən koronavirus (COVID-19) pandemiyası ilə mübarizə çərçivəsində “Hesabat yazmaq və informasiya idarəedilməsi” və “Fundraising” mövzuları üzrə təlim və konsultasiya xidmətləri təşkil edilib.

Sakinlər üçün digər dəstək təlimləri. BMqT tərəfindən 5 nəfər üçün “Biznesin yaradılması, Biznes planlarının hazırlanması”; “Ailə dünyası” Ailələrə Hüquqi Yardım İctimai Briliyi tərəfindən “Biznesin təşkili” 20 nəfər üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının layihəsi, ADA Universitetinin “Təmiz nəfəs” layihəsi çərçivəsində maskaların praktik tikişinə dair təlimlər, “Ümidli Gələcək” İB-nin “Uşaq Qaynar Xətti” ilə bağlı məlumatlandırılma (UNİSEF, DİN), “Ümidli gələcək” İB tərəfindən uşaqlar üçün psixoloji təlimlər, UNİSEF, DİN, Azərbaycan Respublikası Prezidenti Yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının layihəsi, uşaqlar üçün “robotlaşdırma” texniki və intellektual bacarıqların inkişafına dair təlim.

Gələcək perspektivlər, yeni istiqamətlər, təkliflər:

- Təşkilat ilin sonunda SWOT analiz aparıb və 2021-2023-cü illər üzrə Strateji plan hazırlayacaq;
- Yeni sığınacaqda müraciət edənlərin sayının 60 nəfərə qaldırmaq imkanı yarandığından, il ərzində təxminən 800-110 arası qadın və uşağa xidmət göstərilmək imkanı yaranacaq;
- Polislər arasında gender əsaslı zorakılığın qurbanları ilə davranış qaydalarına dair təlimlər davam etdiriləcək;
- Təşkilat məişət zorakılığına dair simulyativ təlimlərin modulunu hazırlayaraq, bu metodla təlimlərə üstünlük verəcək;
- Yeni istiqamət olaraq sosial sahibkarlıq fəaliyyətinə başlayacaq;
- Reintegrasiya proqramı üçün resursların artırılmasına diqqət göstəriləcək;
- Sığınacağın nəzdində peşə fəaliyyətinə başlanacaq.

Təkliflər:

- Qadınların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində qanunvericiliyin təkmiləşdirilməsi (Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəçiliyi ilə, MM) təkliflər;
- Sığınacaq olan qadınların sosial yardım və özməşğulluq proqramına dərhal və maneəsiz çıxışını həyata keçirən mexanizmlərin hazırlanması (Ombudsman, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəçiliyi ilə MM və ƏƏSMN) təkliflər;
- Zorakılıq törətmiş şəxslərə (kişilər, qadınlar) psixoloji reabilitasiya mərkəzinin fəaliyyətinin qurulmasına nail olunması (Ombudsman, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəçiliyi ilə, MM və Ədliyyə Nazirliyi, Ombudsman);

- Boşanma üçün verilmiş 3 ay dövr ərzində ailələrə psixoloji, sosial iş xidmətinin təşkili təkliflərinin reallaşması (Ombudsman, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəçiliyi ilə MM və Ədliyyə Nazirliyi, Ombudsman) .
- Ölkədə reintegrasiya proqramlarının qəbulu və işlək mexanizmlərinin yaranmasına dair davamlı ictimai müzakirlərə nail olmaq.